

A szólamokat mindkét nagybőgőverseny esetében esetében a Schwerinben található kézirat alapján magam készítettem el. Szólistaként a Budapesti Fesztiválzenekar kíséretével több alkalommal is eljátszottam Vanhal, Dittersdorf illetve Sperger versenyművét, Fischer Iván, Mark Wigglesworth és Lukács Ervin vezénylése alatt.

DLA doktori értekezés tézisei

Fejérvári Zsolt

A nagybőgőjáték virágkora a 18. században,
különös tekintettel Johann Matthias Sperger
nagybőgőversenyeire

Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem
28. számú művészet- és művelődés-
történeti tudományok besorolású
doktori iskola

Budapest

2013

I.

A kutatás előzményei

Johann Matthias Sperger életrajza viszonylag alaposan kutatott területe a zenetörténetnek. Ahogyan ezt a disszertációban is megemlítettem (Bevezetés, IV. o.), életrajzához képest életműve távolról sincs minden részletében feldolgozva. Munkásságának zeneszerzői kvalitásaihoz képest meglepő, hogy a 18 nagybőgőverseny közül eddig csak 3 nagybőgőverseny jelent meg nyomtatásban. Ezt csak részben magyarázhatja az a tény, hogy kivételes virtuósról van szó, akinek nagybőgőművei halála után kétszáz évvel is különlegesen komoly technikai-zenei nehézségeket jelentenek az utókor játékosai számára. Véleményem szerint Sperger magyarországi működésével kapcsolatban szintén merülnek fel az eddigi szakirodalomban megválaszolatlanul maradt kérdések. Míg disszertációm súlypontját Sperger személye képezi, gyakorlati muzsikusként azt is meg kell állapítanom, hogy a korszak jellegzetes nagybőgő-szólóhangolása és a mai szólóhangolás különbözősége a

általam tárgyalt időszakban (1750-1812) a szólónagybőgő-darabok előadásakor használt használt úgynevezett terc-kvart hangolás, a „Wiener Stimmung” alkalomadtán a mai koncertéletben is feltámasztható lenne. A disszertációban határozott véleményemnek adok hangot, amikor kifejtem, hogy a kor darabjait megfelelő megfontolások, szempontok figyelembevételével a mai (általam D-szólóhangolásnak nevezett) elterjedt hangolással célszerű megszólaltatni. A disszertációban J. M. Sperger magyarországi tevékenységével, különösen pedig az Erdődyek szolgálatában eltöltött időszakkal kapcsolatban a nemzetközi szakirodalomban szintén teljesen újak számító elméleteket állítok fel.

V.

Az értekezés tárgyköréhez kapcsolódó tevékenység dokumentációja

2005-ban a Hungaroton lemezcég felkérésére az Erkel Ferenc Kamarazenekarral, Lesták Bedő Eszter hangversenymester segítségével lemezre rögzítettem Johann Baptist Vanhal D-dúr nagybőgőversenyét, illetve Sperger D-dúr op. 15. sz. versenyművét.

21. század elején is rendkívül sok megoldatlan technikai-zenei kérdést jelent a mai kor nagybőgősei számára. Az eddigi kutatásokból teljes mértékben hiányzik egy korabeli nagybőgőverseny kiadásainak és hangfelvételeinek alapos összehasonlító elemzése. Véleményem szerint a világban a nagybőgő játékkultúrájában az elmúlt időszakban szinte évtizedenként tapasztalható jelentős színvonalemelkedés. Mindez feltétlenül indokoltá teszi azt, hogy a mai kor szemléletével és az újabb zenetudományi eredmények felhasználásával kezdődjék el a 18. századi nagybőgőversenyek korszerű elemzése. Szükségesnek látom a közeljövőben alkalomadtán újabb közreadások megjelentetését. A kor „Wiener Stimmung”-ban hangolt versenyműveinek modern nagybőgőn történő előadása alkalomadtán jelentős kompromisszumokat jelent. Fel kell tennünk a kérdést: mi az, amiben az elmúlt évtizedek kiadásainak, az alapos kéziratelemzésnek, a legújabb kutatási eredmények felhasználásának illetve a hangszer játéktechnikai fejlődésének köszönhetően ma jobb, a zeneszerző szándékaihoz hűbb megoldást találhatunk a mai szólóhangolásra történő átültetés során. A disszertációban is több helyen kiemelem azt a tényt, hogy a nagybőgőoktatásban sajnálatos módon világszerte elterjedten használatosak teljesen korszerűtlen, alkalomadtán 70-80 éves közreadások is. A nemzetközi nagybőgős társadalom rendkívül fontos feladatának tartom a jövőben az általam

IV.

Eredmények

A „Wiener Stimmung”, azaz a kb. 1750-1812 közötti időszak értékes, nagybőgőre írott szólóirodalma hosszú évek óta figyelmem középpontjában van. Meggyőződésem, hogy a kor darabjainak sokkal jelentősebb mértékben kellene jelen lenniük a 21. sz. elejének nagybőgőrepertoárjában. A korabeli, illetve a mai szólóhangszer hangolásának jelentős különbségei érthetővé teszik, de nem indokolhatják a repertoár mai szűköségét. Újabb kiadásokkal, a disszertációmban is megjelenő összehasonlító elemzésekhez hasonló módszerekkel szükséges a nagybőgős köztudatban is jobban megjeleníteni a kor értékes, eddig elhanyagolt műveit. Tudomásom szerint a Vanhal-nagybőgőverseny átfogó elemzése (négy írott közreadás és két CD-felvétel részletekbe menően alapos elemzése, illetve összehasonlítása a kézirattal) a nemzetközi szakirodalomban mindenképpen teljesen újnak nevezhető. A nemzetközi szakirodalomban gyakran felmerül annak lehetősége, hogy az

feldolgozott, különlegesen gazdag termésű időszak, a „Wiener Stimmung” szóló nagybőgőre írott műveinek szélesebb körű elterjesztését, a korszerűtlen, elavult kiadások helyettesítését friss szemléletű új közreadásokkal.

II.

Források

Forrásaim között a Klaus Trumpf kezdeményezésére megalakult Nemzetközi Sperger-Társaság kiadványaira, illetve az ISB (Nemzetközi Nagybőgős Társaság) havonta megjelenő kiadványára támaszkodhattam. Mindkét periodika komoly tudományos közreadások és érdekfeszítő polémiák színtere. A Vanhal-nagybőgőverseny összehasonlító elemzésekor a Schwerinben őrzött kézirat másolatából dolgozhattam. Munkám során jelentős mennyiségű, elsősorban külföldi szakirodalom átolvasása volt szükséges, a feldolgozott anyag bibliográfiája csaknem hat oldalnyi terjedelmű. Magyarországi forrásaim közül szeretném kiemelni Zimmermann munkásságával foglalkozó két magyar kiadású monográfiát, Bali János, illetve Mezey János munkáját. Kiemelném még Dobszay László Magyar Zenetörténet c. alpművét, és Sas Ágnesnek a korabeli pozsonyi zeneéletről készített jelentős munkáját.

III.

Módszer

Disszertációmban bemutatom a ma is jelentős tudományos nézeteltéréseket, ismertetem a külföldi szakirodalomban a „violone” mibenlétével kapcsolatban dúló vitákat. Vitatkozom egyes véleményekkel, amelyek szerint Johann Baptist Vanhal nagybőgőversenyét Sperger önkényesen módosította, saját virtuozitása fitogtatása érdekében nehezítette volna. Alapos összehasonlító elemzés során mutatom be Vanhal nagybőgőversenye példáján a modern hangszerre történő átültetés lehetséges technikai – zenei megoldásait. A mai kor nagybőgőseinek a világban általánosan megfigyelhető, a korábbinál lényegesen magasabb színvonalú technikai felkészültsége a korábbinál jóval tágabb teret jelent a 18. századi nagybőgődarabok szerzői eredeti szándékainak megvalósításában, akkor is, ha a mai hangolás használata továbbra is elkerülhetetlen kompromisszumokkal jár. Ezeket az új lehetőségeket a kézirat és a korábbi kiadások példáin mutatom be, bemutatva azt is, milyen hatást gyakorolt a nagybőgőzés egy-egy jelentős személyisége a későbbi kiadások megoldásaira..